

סיכום שיעור 08 – אזרחות | Ezrachut Lesson 08 Summary

חלק 1 – סיכום שיעור / Lesson Summary

- **(יחידה 6) חזרה על הזכות להליך הוגן – מרכיבים** – השיעור נפתח בחזרה על הזכות להליך הוגן. התלמידים נדרשו להיזכר במרכיבים: (1) ייצוג משפטי (עורך דין / סגוריה ציבורית); (2) זכות ערעור; (3) משפט בדלתיים פתוחות; (4) הכרעת דין בהצבעת רוב שופטים (ולכן מספר שופטים תמיד אי-זוגי).
- **(יחידה 6) פסלות שופט – כלל חדש** – המורה הוסיף נקודה שלא הופיעה בחוברת המודפסת: שופט חייב לפסול את עצמו כאשר יש לו קרבה משפחתית או היכרות אישית עם אחד הצדדים הנידונים במשפט. זה נועד לשמור על אי-תלות ואובייקטיביות של השופט.
- **(יחידה 6) דלתיים פתוחות וחריגים – חזרה** – ברוב המקרים המשפט מתנהל בדלתיים פתוחות (שקיפות דמוקרטית). חריגים שבהם הדלתיים סגורות: (1) ענייני משפחה; (2) ענייני ביטחון/קטינים. הסיבה – בדמוקרטיה הכל אמור להיות שקוף; דלתיים סגורות זה מאפיין של מדינות לא דמוקרטיות כמו איראן וצפון קוריאה.
- **(יחידה 6) משפט בראנס – סיפור מציאותי לתרגול הליך הוגן** – הוקרן סרטון (כ-14 דקות) על משפט עמוס בראנס. ב-1974 נרצחה חיילת בשם רחל הלר. בגלל לחץ על המשטרה, עמוס בראנס הואשם ברצח, הורשע ונידון למאסר עולם – למרות שהיה חף מפשע. ישב 11 שנים בכלא. לבסוף זוכה במשפט חוזר בבית המשפט המחוזי בנצרת, אך סבל קשות גם לאחר שחרורו (מחלת סרטן, עיוורון, פיגוי מדירה).
- **(יחידה 6) זיהוי הפרות הליך הוגן במשפט בראנס** – התלמידים נדרשו לזהות ולרשום כל הפרה בסרטון. הפרות שזוהו: (1) מניעת שינה ארבעה ימים וארבעה לילות (72 שעות) – התעללות שגרמה להודאת שווא; (2) מניעת גישה לעורך דין – הבריוח אותו מתחנה לתחנה כדי שעורך הדין לא יגיע; (3) שחזור לקוי – בראנס הצביע על מרחק 50 מטר מהכביש כשהגופה נמצאה מטר מהכביש; (4) הודאה כפויה מדמיון – בראנס עצמו אמר שהכל בדמיון; (5) הדוח הפתולוגי סתר את הגרסה ולא נעשה עם זה דבר; (6) יחס מבזה והתעללות בנחקר.
- **(יחידה 6) חנינה לעומת זיכוי – הבדל מהותי** – בראנס סירב לקבל חנינה מנשיא המדינה (הרצוג) למרות ש-11 שנה ישב בכלא. הסיבה: קבלת חנינה מחייבת הודאה באשמה – ובראנס לא היה מוכן להודות כי היה חף מפשע. הוא דרש משפט חוזר וזיכוי מוחלט כדי לטהר את שמו.
- **(יחידה 6) משפט חוזר – יישום** – שופטת בית המשפט העליון דליה דורנר הורתה על פתיחת משפט חוזר. הפרקליטות התנגדה. בסופו של דבר הרכב של שלושה שופטים בבית המשפט המחוזי בנצרת זיכה את בראנס מכל אשמה. מקרה נוסף שהוזכר: רומן זדורוב – שיצא זכאי לאחר שנמצאה טביעת נעל בזירת הרצח שלא שייכת לא לזדורוב ולא לקורבן.
- **(יחידה 6) תרגול אנסיין – שאלה 1: הזכות להליך הוגן** – "הציגו את הזכות להליך הוגן והסבירו כיצד הפגיעה בזכות זו באה לידי ביטוי באנסיין". מבנה התשובה: (1) הצגה – הגדרת הזכות מהטבלה בעמוד 12 בחוברת (כל אדם זכאי להגנה משפטית, לדעת במה מואשם, לראות ראיות, אין חיפוש בבית ללא צו שופט); (2) ציטוט – שלושה-ארבעה משפטים מהקטע שממחישים פגיעה; (3) קישור – הסבר במילים שלך שמחבר בין הציטוט למושג.
- **(יחידה 6) תרגול אנסיין – ביסוס וקישור מודל** – המורה הדגים קישור מודלי: "על פי הנכתב בקטע, ניתן להבין שכותב המאמר מביא ביקורת על כך שאנשים רבים מדי נעצרים או מעוכבים עד תום הליכים באופן לא ראוי ובאופן בלתי מידתי. כתוצאה מכך נגרמת פגיעה באחת מהזכויות הבסיסיות והחשובות והיא הזכות להליך הוגן." הודגש שיש לעשות ביסוס נפרד לכל ציטוט רלוונטי.

- **(יחידה 6) קישור שני – מעצר אנשים נורמטיביים** – "כותב המאמר טוען שמה שחמור יותר הוא שעוצרים ומעצרים במעצר ממושך אזרחים נורמטיביים לחלוטין שלא מהווים סכנה לחברה או לציבור, וכך נוצר מצב שאדם יושב במעצר תקופה ארוכה עוד לפני שהרשיעו אותו במשפט." הודגש שצריך להשתמש במילה "נורמטיביים" כפי שמופיעה בקטע.
- **(יחידה 6) ציטוטים חובה מהאנסיין** – שני קטעי ציטוט שמשרד החינוך מצפה לראות: (1) שימוש לרעה בדרך בלתי מידתית בסמכות העיכוב והמעצר – היד קלה מדי על מעצרים; (2) קווים אדומים נחצו ואנשים נורמטיביים לחלוטין שמעודו מוצאים עצמם עצורים עד הרשעה – עוצרים אנשים שלא נשקפת מהם סכנה. (3) אופציונלי: את המעצר יש לשמור רק למקרים קשים וחמורים – עבירות אלימות קשות כמו רצח, אונס, שוד.
- **(יחידה 6) הבלבול בין מעצר למעש** – הקטע מזכיר שיש בלבול בשיח הציבורי בין המושג "מעצר" ל"מעש" (מאסר). הקטע מבקר את העובדה שמעצרים מנהליים ממושכים הופכים בפועל לסוג של מאסר, כשאנשים נורמטיביים יושבים מעוכבים תקופות ארוכות ללא הרשעה.
- **(יחידה 6) תרגול אנסיין – שאלה 2: ביקורת פורמלית** – "הציגו מהי ביקורת פורמלית והסבירו כיצד ביקורת זו באה לידי ביטוי בקטע." הגדרת ביקורת פורמלית נמצאת בעמוד 8 בחוברת. ביקורת פורמלית כוללת כל מה שקשור לבג"ץ ולמבקר המדינה – גופים רשמיים ומוסדיים שמבקרים את הרשות המבצעת.
- **(כללי) מבנה תשובה קבוע באנסיין** – בכל שאלה על אנסיין התבנית זהה: (1) הצג = הגדרת המושג; (2) ציטוט = משפטים מדויקים מהקטע; (3) קישור = הסבר במילים שלך שמחבר בין הציטוט למושג. "ההצג והסבר מהקטע – זה תמיד קבוע, לא משתנה."
- **(כללי) חדשות על הקלות בבגרות** – הודיעו על דחיית הבגרויות בעקבות המצב הביטחוני (שיגורים, אזעקות). הקלות צפויות גם בשאלות וגם בניקוד. הוקלות ייפורסמו בצורה מסודרת.

חלק 2 – דף מושגים / Glossary

הזכות להליך הוגן

- הגדרה: זכות בסיסית הקובעת שכל אדם העומד בפני הליך משפטי זכאי להגנה משפטית, לדעת במה הוא מואשם, לראות את הראיות נגדו, לערער, ולמשפט בדלתיים פתוחות
- הסבר: מרכיבים עיקריים: (1) ייצוג על ידי עורך דין (ואם אין – סנגוריה ציבורית); (2) זכות ערעור; (3) משפט בדלתיים פתוחות; (4) הכרעת דין ברוב שופטים (מספר אי-זוגי); (5) אין לעשות חיפוש בבית ללא צו שופט; (6) אפשרות למשפט חוזר כשיש ראיות חדשות
- דוגמה ישראלית: משפט עמוס בראנס – כמעט כל מרכיב של הזכות להליך הוגן הופר: מניעת עורך דין, התעללות בחקירה, הודאת שווא בכפייה, שחזור לקוי שסתר את הממצאים
- יחידה: 6

פסלות שופט

- הגדרה: חובתו של שופט לפסול את עצמו מלדון בתיק כאשר יש לו קרבה משפחתית או היכרות אישית עם אחד הצדדים הנידונים במשפט
- הסבר: נועד להבטיח אובייקטיביות ואי-תלות של השופט. שופט שמכיר את הנאשם, את התובע, או את אחד מבעלי הדין, עלול

להיות מוטה ולכן חייב לפסול עצמו

- דוגמה ישראלית: לא ניתנה דוגמה ספציפית, אך הוסבר שזהו עיקרון חשוב לשמירת אמון הציבור במערכת המשפט
- יחידה: 6

משפט בדלתיים פתוחות

- הגדרה: עיקרון לפיו הליכים משפטיים מתנהלים באופן פומבי וגלוי לציבור, כדי להבטיח שקיפות וביקורת ציבורית על מערכת המשפט
- הסבר: בדמוקרטיה הכל אמור להיות שקוף – דברים לא אמורים להתנהל מאחורי דלתיים סגורות. חריגים: ענייני משפחה, ענייני ביטחון, קטינים. דלתיים סגורות כנורמה זה מאפיין של משטרים לא דמוקרטיים
- דוגמה ישראלית: מדינות כמו איראן וצפון קוריאה הוזכרו כדוגמאות שליליות למשפטים סגורים
- יחידה: 6

חנינה

- הגדרה: סמכות של נשיא המדינה לחון אסיר ולשחררו מריצוי עונשו, גם אם הורשע בדיון
- הסבר: קבלת חנינה מחייבת למעשה הודאה באשמה וקבלת ההשלכות של ההרשעה. מי שמקבל חנינה לא מקבל זיכוי – הוא עדיין נחשב כמי שביצע את העבירה, רק שהעונש בוטל. לכן אדם חף מפשע עשוי לסרב לחנינה
- דוגמה ישראלית: עמוס בראנס סירב לחנינה שהציע לו נשיא המדינה כי לא היה מוכן להודות ברצח שלא ביצע – דרש משפט חוזר וזיכוי מלא
- יחידה: 6

משפט חוזר

- הגדרה: קיום משפט מחדש לאחר שניתן פסק דין, כאשר מתגלות ראיות חדשות שמצדיקות בחינה מחודשת
- הסבר: לא ניתן לבקש משפט חוזר סתם. נדרשות ראיות או עדויות חדשות שמשנות את התמונה. זהו חלק מהזכות להליך הוגן. שופט בית המשפט העליון הוא שמורה על פתיחת משפט חוזר
- דוגמה ישראלית: (1) עמוס בראנס – שופטת בית המשפט העליון דליה דורנר הורתה על משפט חוזר, ובסופו של דבר זוכה בבית המשפט המחוזי בנצרת; (2) רומן זדורוב – זוכה לאחר שנמצאה טביעת נעל בזירה שלא שייכת לא לו ולא לקורבן
- יחידה: 6

ביקורת פורמלית

- הגדרה: ביקורת המופעלת על ידי גופים רשמיים ומוסדיים שהוקמו לצורך כך, כגון בג"ץ ומבקר המדינה
- הסבר: ביקורת פורמלית מתבצעת דרך ערוצים מוסדיים – בג"ץ (בית המשפט הגבוה לצדק) מבקר את חוקיות פעולות הממשלה, ומבקר המדינה בודק את תקינות הפעולות המנהליות. הגדרה בעמוד 8 בחוברת
- דוגמה ישראלית: בקטע האנסין – הביקורת על שימוש יתר במעצרים היא דוגמה לביקורת פורמלית שבג"ץ או מבקר המדינה צפויים להפעיל
- יחידה: 6

מעצר מנהלי לעומת מעצר עד תום הליכים

- הגדרה: מעצר מנהלי – מעצר ללא משפט מטעם שר הביטחון; מעצר עד תום הליכים – החזקת חשוד במעצר לפני שהסתיים ההליך המשפטי
- הסבר: הקטע באנסין מבקר את הבלבול בין מעצר למאסר, ואת העובדה שמעצרים ממושכים עד תום הליכים הופכים בפועל למאסר. אנשים נורמטיביים נעצרים לתקופות ארוכות בלי שהורשעו
- דוגמה ישראלית: עמוס בראנס – ישב 11 שנים בכלא לפני שזוכה. הקטע מדבר על אנשים "נורמטיביים לחלוטין" שנעצרים ללא הצדקה
- יחידה: 6

הודאת שווא / הודאה כפויה

- הגדרה: הודאה של חשוד בביצוע עבירה שהתקבלה תחת לחץ, כפייה, או מניפולציה, ואינה משקפת את האמת
- הסבר: מהווה פגיעה חמורה בזכות להליך הוגן. נגרמת כתוצאה ממניעת שינה, מניעת גישה לעורך דין, איומים, או שיטות חקירה פסולות. אדם שנמנעת ממנו שינה כ-72 שעות יכול לאבד את שפיותו ולהיות מוכן להודות בכל דבר
- דוגמה ישראלית: עמוס בראנס – מנעו ממנו שינה 4 ימים ו-4 לילות, הבריחו אותו מתחנה לתחנה כדי למנוע פגישה עם עורך דין, עד שנשבר והודה ברצח שלא ביצע. הוא עצמו אמר "הכל דמיון"
- יחידה: 6

חלק 3 – נקודות חשובות למבחן / Key Exam Points

דגשים שהמורה ציין במפורש כחשובים לבחינה:

1. **מבנה תשובת אנסין קבוע ולא משתנה**
– בכל שאלה על קטע מקור / אנסין: הצג (הגדרה) + ציטוט (משפטים מדויקים מהקטע) + קישור (הסבר במילים שלך).
"ההצג והסבר מהקטע – זה תמיד קבוע, לא משתנה."
2. **באנסין הציין כבר מגולה**
– "היתרון הגדול של האנסין – מגלים לנו את הציין. ואז מה שנשאר תכלס לעשות: תסביר ותבסס." אין צורך לנחש מה המושג – הוא כתוב בשאלה.
3. **לצטט ולא לתמצת**
– "קודם כל את מצטטת, לא מתמצתים במילים שלנו. הציטוט הוא מדויק. אחר כך, אחרי הציטוט, את מסבירה במילים שלך." טעות נפוצה: תלמידים מסכמים במקום לצטט.
4. **היכן לחפש תשובות באנסין**
– שאלה 1 בדרך כלל בפסקאות הראשונות, אבל "עדיין צריך לבדוק אם יש משפטים מסוימים שמסתתרים גם בהמשך."

5.

הגדרת הזכות להליך הוגן – מה מספיק לכתוב

– "מספיק לכתוב את מה שיש בטבלה על הזכות להליך הוגן" (עמוד 12 בחוברת). לא צריך לכתוב את כל מה שכתוב בחוברת – רק את הטבלה.

6.

שופט חייב לפסול את עצמו

– נקודה שהמורה ביקש להוסיף מעבר למה שמודפס בחוברת: "שופט חייב לפסול את עצמו כאשר יש לו קרבה משפחתית או היכרות עם אחד הצדדים הנידונים."

7.

הבדל בין חנינה לזיכוי

– "כשבן אדם לוקח חנינה, הוא למעשה צריך להודות שהוא ביצע" ולקבל את ההשלכות. זיכוי = אדם חף מפשע לגמרי. חשוב להבין את ההבדל כי זה יכול לעלות בשאלה.

8.

מילים מפתח מהקטע – להשתמש במילים המדויקות

– "פה צריך להשתמש במילה שבקטע ממש כמו שרשומה – נורמטיביים לחלוטין." כשמצטטים, חשוב להשתמש בביטוי המדויק שמופיע בקטע.

9.

ביקורת פורמלית = בג"ץ + מבקר המדינה

– "ביקורת פורמלית זה כל מה שקשור לבג"ץ ולמבקר המדינה." ההגדרה בעמוד 8 בחוברת. בקטע צריך לחפש כל אזכור של גופים אלה.

10.

לסגור מעגל בקישור

– בסוף הקישור (הסבר במילים שלך) תמיד לחזור ולהזכיר את שם המושג. "לעשות דוגמה וחוזרים במילים שלנו."

טעויות נפוצות שהמורה הזהיר מפניהן:

1.

תימצות במקום ציטוט

– תלמידים כותבים "בגדול" מה רשום בקטע במקום לצטט מילה במילה. הציטוט חייב להיות מדויק.

2.

לשכוח לעשות קישור

– אחרי הציטוט חובה להסביר במילים שלך ולחבר חזרה למושג. בלי קישור התשובה לא שלמה.

3.

לכתוב יותר מדי בהצגה

– מספיק מה שיש בטבלה. לא צריך להעתיק את כל העמוד מהחוברת.

4.

בלבול בין מעצר למאסר

– הקטע עצמו מזכיר שיש בלבול בשיח הציבורי. חשוב להבדיל: מעצר = עיכוב לפני הרשעה; מאסר = ריצוי עונש אחרי הרשעה.

1.

משפט בראנס

– דוגמה מרכזית לפגיעה בזכות להליך הוגן. כל ההפרות: מניעת שינה (72 שעות), מניעת עורך דין, שחזור שקרי (50 מטר מהכביש כשהגופה נמצאה מטר מהכביש), הודאת שווא, דוח פתולוגי שסותר את ההודאה, יחס מבזה.

2.

רומן זדורוב

– דוגמה למשפט חוזר. זוכה כי נמצאה טביעת נעל בזירה שלא שייכת לו ולא לקורבן.

3.

עמוס בראנס ודליה דורנר

– שופטת בית המשפט העליון שהורתה על משפט חוזר. הפרקליטות סירבה לפתוח מחדש את התיק אך בית המשפט זיכה.

4.

שופט חיים כהן

– שופט בית המשפט העליון בדימוס שהגיע לבקש את סליחתו של בראנס בכלא. הוא עצמו היה זה שדחה את הערעור המקורי. ניסה לשכנע את בראנס לקבל חנינה, אך בראנס סירב.